

O MONEDĂ A ORAȘULUI ALOPECONNESOS (CHERSONESUL TRACIC) DESCOPERITĂ LA ZIMNICEA

DE

MARIA CHIȚESCU

Este îndeobște știut faptul că numele unor orașe grecești sînt cunoscute nu atît, sau nu numai, din datele oferite de izvoarele scrise, ci și prin intermediul monedelor autonome ale acestora. Adevărul acesta este valabil și pentru orașul Alopeconnesos, ce face obiectul prezentării de față, ca urmare a descoperirii în 1968, la Zimnicea, a unei monede emise de orașul respectiv. Moneda s-a aflat în nivelul ce corespunde secolului al III-lea î.e.n., la adîncimea de -0,90 m de la suprafața solului actual de călcare. Exemplarul face parte din așa-zisele tipuri monetare clasice ale orașului (fig. 1).

Av. Capul tînăr a lui Dionysos, spre dreapta, părul lung, cu o coroană de iederă.

A

Rv. Λ Ω Cantharos. În cîmp dreapta, vulpe mergînd spre dreapta, în cîmp stînga, strugure. Efigia de pe avers și revers pare a fi înconjurată de o coroană de frunze (?), greu de identificat.

7,15 g ; 20,5 mm. Moneda este lucrată frumos, dar tocită. Acest tip este în *Sylloge Numorum Graecorum, Thracia*, II, 856, pl. 17, nr. 836 și Head¹, p. 258.

Întrucît în dicționare sau lucrări de istorie generală se cunosc destul de puține date despre orașul Alopeconnesos din Chersonesul tracic, iar puținele informații existente se găsesc în lucrări disparate, pentru o mai bună cunoaștere a faptelor, nu socotim că este de prisos să facem o scurtă trecere în revistă a știrilor pe care le deținem pînă în prezent.

Herodot¹ povestește că, în jurul anului 550 î.e.n. în timpul lui Pisistrate, o serie de orașe din Chersonesul tracic — între care și Cardia — au fost fondate de atenienii ce s-au exilat aici, sub conducerea lui Miltiades din puternica familie Filaides. Tot Herodot ne aduce, în continuare, știrea că orașele înființate de atenienii lui Miltiades s-au grupat într-o federație cu capitala la Cardia, federație din care făcea parte și Alopeconnesos. Plinius îl consideră în chip eronat drept o insulă², iar Strabo³ și Ștefan

¹ *Istorie*, VI, 34 și urm.

² Plinius Secundus, *Hist. nat.*, 4, 12.

³ Strabon, VII, 333 și urm.

că orașul se află aproape de salinele de la Sari-Bahr, pentru ca Head¹³ să completeze tabloul de mai sus, afirmând că primii locuitori ai acestui oraș au fost aduși aici în urma consultării oracolului.

Oricum ar fi, din datele de care dispunem pînă acum rezultă limpede că orașul Alopeconnesos era un port la Marea Egee, servind ca punct de tranzit și ca adăpost pentru pirați. El se găsea într-o cîmpie situată între golful Sarov și apa Geri, în fața orașului Cardia. Din aceleași știri

Fig. 2. — Orașul emitent și locul de găsimă al monedei.

mai reiese de asemenea că orașul a făcut parte din cel puțin două confederații¹⁴.

Există informații că toate orașele din Chersonesusul tracic au emis monede în epoca autonomă. Cele mai vechi monede sînt reprezentate de tetradrahmele bătute în vremea lui Miltiades, tiran al Chersonesusului

¹³ B. V. Head, *Historia Numorum*, Londra, 1963, p. 258.

¹⁴ Se pare că ar fi făcut parte și din Confederația de la Delos (478—463 î.e.n.), așa cum se vede în harta nr. 2 din *The Cambridge Ancient History*, V, Athena 478—401, Cambridge, 1969.

prin anul 515 sau începutul lui 493 î.e.n. Acestea erau emise după etalonul euboico-attic, avînd greutatea ce nu depășeau 17 g. După cît se pare, orașul Alopeconnesos va bate monede în cursul secolului al IV-lea î.e.n. Din cîte se cunosc în această privință, orașul a emis numai monede de bronz. Se mai știe de asemenea, că primăle emisiuni ale chersonesienilor au pe revers și capul mic al Athenei¹⁵, care este o copie după tipurile arhaice ale metropolei. Aceeași reprezentare a capului Athenei apare și pe cîteva exemplare, nr. 1—3, emise de Alopeconnesos¹⁶.

Orașul Alopeconnesos emite monede care au pe revers un singur tip de reprezentare. Este vorba de cantharos, care are în cîmp dreapta sau stînga o vulpe, ce apare destul de frecvent, numai pe revers, secundată, destul de des, de un strugure și mai rar de un spic de grîu. Legenda este scrisă circular de la stînga la dreapta în forma prescurtată ΑΛΩ sau ΑΛΩ-ΠΕΚΟΝ. Vulpăa care apare aproape de fiecare dată pe monedele acestui oraș, este socotită ca simbol al acestuia¹⁷. Alopeconnesos însemnînd de fapt Insula Vulpiei. Reprezentările de pe avers sînt mai variate. Cel mai frecvent apare capul lui Dionysos, tînăr, spre dreapta, cu părul scurt sau lung și cu o cunună de iederă. Se întilnește apoi efigia Athenei, efigie ce apare pe monede ale orașelor din Chersones. La acestea ar mai fi de adăugat monedele cu chipurile Demetrei sau Persephonei și a lui Apollo.

Greutatea monedelor este cuprinsă între 2—7,39 g.

Ca urmare a studiului monedelor și cu ajutorul izvoarelor literare s-ar putea vorbi despre unele aspecte ale vieții economice a orașului Alopeconnesos. Din informațiile scrise reiese mai întii, așa cum am spus, că orașul Alopeconnesos era un port, poate de tranzit, la Marea Egee și refugiul pentru pirații din acea vreme. Împrejurarea că Alopeconnesos era situat într-o zonă de cîmpie, la care se adaugă unele simboluri de pe monede, ne determină să credem că ocupația de bază era viticultura (Dionysos, strugurele, cantharosul) și agricultura (Demetra, spicul de grîu). Monedele Alopeconnesosului apar în toate marile cataloage monetare din lume, și în unele cu mici comentarii privind poziția geografică sau importanța lui¹⁸. Am ținut să prezentăm cîteva date asupra orașului Alopeconnesos, mai puțin cunoscut nouă, ca urmare a descoperirii în 1968, în așezarea getică de la Zimnicea, a unei monede autonome a orașului amintit. Tot cu acest prilej ne-am gîndit să facem și o trecere în revistă a diferitelor emisiuni de la Alopeconnesos.

Deoarece puținele emisiuni ale orașului Alopeconnesos apar destul de dispart în cataloage ale muzeelor sau colecțiilor mari din lume, pentru

¹⁵ B. V. Head, *op. cit.*, p. 157.

¹⁶ Monedele sînt cuprinse în următoarele cataloage: A. von Sallet, *Beschreibung der Antiken Münzen, The Chersonesus*, Berlin, 1888, p. 245, nr. 5; T. E. Mionnet, *Description des médailles antiques, grecques et romaines*, Paris, 1822, Supplément, II, p. 522—523, nr. 1; Victor de Renner, *Catalog de la collection des médailles grecques de M. le Chevalier Léopold Walcher de Moltheim*, Paris, 1895, p. 65, nr. 841 c.

¹⁷ Pentru prezența, evoluția și semnificația cantarosului de pe monede a se vedea studiul lui R. Ross Holoway, *The Crown of Naxos*, în *Museum Notes*, X, New York, 1962, p. 1—9, și pl. I; H. P. Borrell, *Unedited autonomous and imperial greek coins*, în *Numismatic Chronicle*, IV, aprilie 1841 — ianuarie 1842, p. 2—3.

¹⁸ A se vedea bibliografia de la nota 16, plus S. W. Grose, Fitzwilliam Museum, *Catalog of the Mc Clean collection of Greek coins*, II, Cambridge, 1926, p. 130; P. H. Borell, *op. cit.*, p. 2—3; Collection C. N. Lischine, *Monnaies grecques. Thrace Maccon*, 1902, p. 117.

o mai ușoară urmărire și înțelegere a lor am găsit de cuviință să le prezentăm pe scurt în cele ce urmează. De altfel, această operație ne va ajuta și la formularea unor concluzii numismatico-istorice¹⁹.

1 — 3 Capul Athenei cu cască, spre dreapta

A

rv. 1° — 2²¹ Λ Ω Cantharos cu vulpe? și strugure.

3²² ΑΛΩΠΕΚΟΝ — strugure.

2,50 g.

4 — 28²³ Capul lui Dionysos spre dreapta, cu părul lung sau scurt, are o cunună de iederă. De obicei, totul în cerc perlat.

rv. Cantharos, vulpe în cîmp stînga sau dreapta, secundată de cele mai multe ori de un strugure, mai rar un spic de grîu. Spicul de grîu apare uneori și în exergă sau deasupra cantharosului.

?? 4,50 g; 3,50 g; 2 g; 3 g; 3 g; 4 g; 4,50 g; 4,50 g; 4,50 g; 3 g; 3 g; 7,36 g; 6,97; 3,62 g; 2,22 g; 3,63 g; 4,79 g; 2,07 g; 3 g; 2,56 g;

29 — 33²⁴ Av. Capul Demetrei sau Persephonei, spre dreapta avînd cunună de spice.

Rv. ΑΛΩ sau ΑΛΩΠΕΚΟΝ.

Cantharos, vulpe, strugure, sus sau jos spic.

34²⁵ Av. Capul lui Apollon spre dreapta.

Rv. Ca mai sus

35²⁶ Av, Cap din față.

Rv. Ca mai sus

36 — 37²⁷ Capul lui Dionysos spre dreapta.

Rv. ΑΛΩΠΕΚΟΝ, ca mai sus, dar monograma X^o sau X^x.

¹⁹ Prezentul catalog nu credem că este complet întrucît nu ne-au fost accesibile toate publicațiile cunoscute de noi, ca, de exemplu: A. Postolakas, *Κατάλογος τῶν ἀρχαίων νομισμάτων τοῦ Ἀθήνησιν Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου*, Athena, 1872, p. 122—179; F. Imhoof-Blumer und Otto Keller, *Tierund Pflanzenbilder auf Münzen und Gemmen des klassischen Altertums*, Leipzig, 1889, în *Thrakischen Münzen werden aufgeführt*.

²⁰ T. E. Mionnet, *Description de médailles antiques, grecques et romaines*, Paris, 1822, Supplément, II, p. 522, nr. 1.

²¹ Victor de Renner, *Catalog de la collection des médailles grecques de M. le chevalier Léopold Walcher de Melleim*, Paris, 1895, p. 65, nr. 841 c.

²² A. von Sallet, *Beschreibung der Antiken Münzen*, Berlin, 1888, Thracian Chersonesus, p. 245, nr. 5.

²³ Toate aceste monede se găsesc în următoarele colecții:

nr. 1—2; A von Sallet, *op. cit.*, p. 345.

1—3; T. E. Mionnet, *op. cit.*, supplément, II, p. 522—523.

2—4; Collection C. N. Lischine, *Monnaies grecques, Thrace Macon*, 1902, p. 117, nr. 1 009—1 013; *Sillogé Numoim Giccoium*, Copenhagen, 1943, Thrace II, pl. 17, nr. 856—860 și foto nr. 856—860; L. Forrer, *The Weber collection, Greek coins*, II, Londra, 1924, p. 133, nr. 2 442—2 443; Victor de Renner, *op. cit.*, p. 65, nr. 841 a; H. P. Borell, *Unedited autonomous and imperial Greek coins*, în *Numismatic Chronicle*, IV, aprilie 1841 — ianuarie 1842, p. 2—3; S. W. Grose, Fitzwilliam Museum, *Catalog of the Mc Clelan collection of Greek coins*, II, Cambridge, 1926, p. 130, nr. 4134; N. A. Мушмов, *Антикнеты Монети*, Sofia, 1912, p. 308, nr. 5 458—5 460.

²⁴ BMC, nr. 3; T. E. Mionnet, *Description des médailles antiques, grecques et romaines*, Paris, 1806, I, p. 425; G. P. Oikonomos și E. Varoucha — Christodouloupoloulos, *Νομισματική Συλλογή Ἀναστασίου Π. Σταμούλη*, Athena, 1955, p. 9; N. A. Мушмов, *op. cit.*, p. 308, nr. 5 456—5 457.

²⁵ Victor de Renner, *op. cit.*, p. 65, nr. 841 b.

²⁶ *Sillogé*, pl. 17, nr. 861 și foto nr. 861.

²⁷ A. von Sallet, *op. cit.*, p. 245—246, nr. 4; Collection C. N. Lischine, p. 117, nr.

Catalogul de mai sus ne dă posibilitatea să constatăm că pînă în prezent se cunosc, 38 monede emise de oraşul Alopeconnesos. Deşi nu avem pretenţia de a prezenta o ordine cronologică strictă a emisiunilor oraşului în discuţie, ni se pare că monedele cu efigia Athenei reprezintă — cele mai vechi emisiuni ale oraşului. Ar mai urma apoi, în timp, tipul cu Dionysos pe avers şi cantharosul pe revers, care este şi cel mai frecvent.

O indicaţie în acest sens ne-ar putea oferi prezenţa monogramei \times sau \times prezentă pe monedele de la nr. 36 şi 37. Ambele piese sînt identice, avînd pe Dionysos pe avers, iar pe revers cantharosul cu vulpe, strugure şi legenda : $\Lambda\Omega\text{Π}\text{E}\text{K}\text{O}\text{N}$.

În vremea lui Alexandru cel mare, tiran al Cardiei era un anume Hecataios. E. Babelon²⁸ leagă monograma \times sau \times , care apare pe unele monede, de numele acestui tiran. De altfel, monograma respectivă apare pe emisiuni ale oraşelor din Chersonesul tragic. Hecataios a fost contemporanul lui Alexandru cel Mare, aliat cu acesta, şi antrenat în lupta pentru satrapii din 323. În timpul acestor războaie lungi şi complicate Hecataios dispare, iar Cardia, Alopeconnesos şi altele sînt distruse de Lysimach în 309 î.e.n. Dacă monograma \times sau \times , ce apare pe cele două monede emise de Alopeconnesos reprezintă numele tiranului Hecataios, şi nu vedem de ce n-ar fi aşa, atunci putem surprinde deocamdată, la Alopeconnesos trei etape cronologice succesive. Prima dintre aceste etape căreia îi atribuim monedele cu capul Athenei pe avers ar coincide cu începutul mijlocului secolului al IV-lea î.e.n. Ar urma a doua, care este reprezentată de tipurile cu Dionysos, Demetra sau Persephona, de altfel, cea mai bogat reprezentată şi care poate fi datată în a doua jumătate a secolului IV î.e.n. Ultima etapă ar cuprinde emisiunile de tipul cu Dionysos şi cu monograma \times sau \times , ce s-ar putea atribui perioadei de timp dintre anii 330—309 î.e.n. Deoarece moneda de la Zimnicea nu are monogramă ar putea să facă parte din a doua serie a tipului cu Dionysos şi să precedă timpul de domnie al lui Hecataios.

Descoperirea unei monede emisă în oraşul Alopeconnesos, la Zimnicea, prezintă o foarte mare importanţă, nu numai pentru istoria monetară a oraşului emitent ci şi pentru istoria aşezării getice. Este primul exemplar aflat într-un mediu arheologic, adică cu loc de provenienţă sigur. Toate celelalte exemplare cunoscute şi care sînt inserate în cataloage cu monede greceşti nu au locul de găsim precizat. Se ştie că unele au fost cumpărate din bazarele de la Smirna, Salonic sau Constantinopol²⁹. În legătură cu moneda din Alopeconnesos găsită la Zimnicea, fiind o descoperire cu totul izolată, situată la o mare depărtare de centrul de emisie, nu este uşor să găsim o explicaţie a prezenţei ei într-o aşezare getică. Deci, va trebui să vedem dacă avem de-a face cu o pătrundere a ei ca urmare a unui

²⁸ E. Babelon, *op. cit.*, p. 990, nu am văzut monedele şi deci nu putem fi siguri dacă e vorba de monograma \times sau \times .

²⁹ Ne referim la monedele din colecţiile lui Leopold Walcher de Moltheim, T. E. Mionnet, C. N. Lischine, H. P. Borrell.

proces de circulație sau ea poate fi pusă în legătură cu unele evenimente politice.

Datorită unui articol publicat de Gh. Poenaru Bordea³⁰ putem arunca o privire asupra pătrunderii unor monede din sudul și nordul tracic la noi în țară. Este drept că, din punct de vedere numeric descoperirile sînt puține și se referă mai ales la Dobrogea. Oricum, avem dovada de necontestat, atît prin cele publicate de Gh. Poenaru Bordea, cît mai ales prin descoperirea de la Zimnicea, că monede din Chersonesul tracic au pătruns la geto-daci. Referitor la modul în care aceasta a ajuns la nordul Dunării se poate presupune că ea s-a făcut direct sau prin mijlocirea unui alt oraș. De pildă, în aceeași medii autohtone se cunoșc o serie de monede din Apollonia³¹ sau Mesembria³². Această monedă de bronz poate reflecta, așa cum arată L. Robert, circulația oamenilor³³. Dacă acceptăm venirea ei pe cale comercială, atunci putem presupune că a pătruns prin intermediul orașelor Thasos, Mesembria, pe cursul riului Marița și apoi apa Iantra pentru a putea ajunge la Zimnicea. De altfel, în Bulgaria există monede din Chersones³⁴, Apollonia³⁵ și din Mesembria (Tracia)³⁶ sau Odessos. La Zimnicea s-au găsit trei exemplare ale orașului Odessos³⁷, dar acestea sînt într-un nivel ce corespunde etapei de sfîrșit a secolului II î.e.n.

Exemplarul alopeconnesiac a putut ajunge și pe cale militară, adusă sau pierdută de un ostaș. Avem în vedere faptul că o asemenea monedă poate fi legată și de una din cele două campanii militare care au afectat direct cetatea getică de la Zimnicea.

Întrucît moneda de la Zimnicea nu are monograma sau și s-ar putea eventual data anterior emisiunilor ce aparțin lui Hecataios, atunci ea a putut fi adusă de un ostaș din armata lui Alexandru cel Mare. Se știe că una din distrugerile de la Zimnicea este atribuită de Vasile Pârvan, iar recent de A. D. Alexandrescu, lui Alexandru cel Mare³⁸.

A doua posibilitate, și care pare a fi mai posibilă, datorită nivelului în care a fost găsită moneda, este de pus în legătură cu campania lui

³⁰ Gh. Poenaru Bordea, *Discuții pe marginea citorva monede străine din Dobrogea antică*. În *SCIV*, 21, 1971, 1, p. 133—134. Pentru legături comerciale între sudul tracic și geto-dacic a se vedea Em. Condurachi, *Influences grecques et romaines dans les Balkans, en Hongrie et en Pologne*, în *VIII-e Congrès International d'Archéologie Classique (Paris 1963)*, 1965, p. 315—332.

³¹ C. Moisil, *Crestelea colecțiilor Cabinetului Numismatic, Academia Română*, 1944, p. 5, nr. 42; Gh. Poenaru-Bordea, *op. cit.*, p. 134—137.

³² C. Moisil, *op. cit.*, p. 3—5, nr. 1—40; B. Mitrea, *Cronică*, în *SCIV*, 15, 1964, 4, p. 571, n. 11.

³³ L. Robert, *Monnaies antiques en Troade*, în *Hautes Etudes Numismatiques*, 1, Paris, 1966, p. 113—114; același lucru prezentat mai recent de Gh. Poenaru-Bordea, *op. cit.*, p. 140—141.

³⁴ T. Gerasimov, în *Izvestiia-Institut*, XIII, 1939, p. 345.

³⁵ T. Gerasimov, *Монетата от некропола Аполония в Аполония Разикопите енекропола на Аполония през 1947—1949*, Sofia, 1963, p. 331—334.

³⁶ T. Gerasimov, în *Izvestiia-Institut*, XI, 1939, p. 319.

³⁷ Bucur Mitrea, *Monede antice și feudale descoperite la Zimnicea*, în *SCIV*, 16, 1965, 2, p. 252, nr. 13 și 14; în ce privește datarea nivelului în care s-au găsit monedele ne-a fost comunicată de A. D. Alexandrescu căruia îi mulțumim călduros și pe această cale.

³⁸ V. Pârvan, *Getica*, p. 46 și 133—134; confirmarea recentă prin stratigrafie a acestui eveniment aparține lui A. D. Alexandrescu.

Lysimach. Fiind și orașul Alopeconnesos distrus în 309 ca și alte orașe din Chersonesul tracic, printre care și Cardia, ostașii amintitului rege au putut purta monede din Alopeconnesos în Dacia. Știm că Lysimach a purtat lupte cu Dromichete, deci moneda este posibil să fi fost pierdută sau adusă de un ostaș macedonean în drum spre capitala lui Dromichete³⁹. Indiferent de calea pe care a folosit-o moneda orașului Alopeconnesos ca să ajungă la Zimnicea, prezența ei la nord de Dunăre este de mare importanță. În primul rînd pentru că s-a găsit într-o așezare getică. În al doilea rînd, deși este o monedă de bronz și se știe că aceste exemplare nu depășeau mult zona de emiter, reflectă o legătură economică între orașele din sudul tracic și geți. În acest fel, numărul emisiunilor, și așa foarte redus, al orașelor din zona amintită, crește. În al treilea rînd, dacă e s-o acceptăm ca schimb comercial, ea a putut veni prin intermediul orașelor Thasos și Mesembria (Tracia). Adusă ori pierdută de un ostaș din armata lui Alexandru cel Mare sau Lysimach, atunci cînd au avut loc campaniile militare ale acestora pe teritoriul Daciei, dacă acceptăm venirea ei în urma unui eveniment politic.

UNE MONNAIE DE LA VILLE D'ALOPÉKONÈSE [CHERSONÈSE DE THRACE] DÉCOUVERTE À ZIMNICEA

RÉSUMÉ

L'auteur publie une monnaie de bronze de la ville d'Alopékônèse [Chersonèse de Thrace] (fig. 1) trouvée dans l'établissement gétique de Zimnicea (fig. 2). Comme les émissions de cette ville sont publiées dans divers catalogues, l'auteur les a réunies en s'essayant en même temps à une classification. Il propose pour date de leur émission la seconde moitié du IVe siècle av.n.è. jusque vers l'an 309 av.n.è., époque où la ville est anéantie par Lysimaque.

La présence à Zimnicea de cette monnaie témoigne, avec quelques autres indices numismatiques, des liens commerciaux réunissant le Sud thrace et les Géo-Daces. Cette présence peut s'expliquer de deux manières : soit par la voie commerciale qui passait par l'île de Thasos, la Méssembrie thrace, le cours de la Maritza et de la Iantra, soit comme représentant la perte faite par l'un des soldats d'Alexandre le Grand ou de Lysimaque, ayant pris part aux expéditions militaires dirigées contre les Géo-Daces et qui ont affecté l'établissement de Zimnicea.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Monnaie en bronze de la ville d'Alopékônèse.

Fig. 2. — La ville émettrice et l'endroit de la découverte de la monnaie.

³⁹ Opinie potrivit căreia Lysimach, în drum spre geții lui Dromihete, a trecut pe la Zimnicea, aparține lui A. D. Alexandrescu care ne-a comunicat-o nouă. Îi mulțumim și pe această cale.